

DISCURSUS GNOSTOLOGICUS,
 COGNOSCIBILE
 PHILOSOPHICUM
 PRÆCISIVUM,
 ADUMBRANS.

Qvem.

Consente Amplissima FACULT. PHILOSOPH.

In Regia Universitate Aboënsi,

SUB MODERAMINE,

Plurimum Reverendi & Praclarissimi VIRI,

M. SIMONIS Tälpo/

Philos. Prim. & Log. Profess. Reg. & Ord.

PRO GRADU MAGISTERII

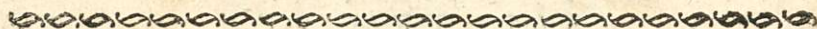
Publico Eruditorum examini, placide subijcit,

ERICUS INDRENIUS,

Biörneburg.

In Auditorio Supremo,

Ad 3. Iduum April. A. M. DC. XC. III.

Impr, apud JOH. LAURENT. WALLIUM.

Plurimum Reverendo ac Clarissimo,

DN. M. JOHANNI LAIBECK,
Pastori Regiminis olim laudatissimo, jam vero
in Pyhäjoki eadem Pastori meritissimo, suffragiisque cuncto-
rum exoptatissimo, Promotori & benefactori meo
reverenter suspiciendo;

Plurimum Reverendo & Clarissimo,

DN. M. JOHANNI PROCHMAN,
Pastori in Siikajoki meritissimo & estimatissimo, propter Promo-
tionem, favorem & beneficia cumulatim mihi præstita,
jugi observantia, venerabiliter venerando;

Reverendo atque Doctissimo,

DN. MARTINO PEITZIO, Sacellano in
Brahestadhi Vigilantissimo, in ministerio verbi DEI collegæ meo
ante hac fidelissimo, Pædagogo ibidem indefesso, candoris,
amicitiæ, beneficiorum & conversationis jucundissimæ
ergo, semper adamando & colendo;

Reverendo & Humanissimo,

DN. SAMUELI ANTILIO, ejusdem
civitatis Sacellano & Pædagogo accuratissimo, pariter ami-
co & fautori meo indubitatissimo;

Venerabili ac Humanissimo,

DN. MATTHIÆ NERVANDRO, Verbi
DEI Ministro in Espsterdhi fidelissimo, cum in pulvere Scholastico ju-
cundissimo, tum commiliti meo in Academicis diligentis-
simo; ob antiquam fidem & amicitiam identidem
honorando.

SALUTEM ET

Amplissimo & Consulitissimo Domino,

DN. HENRICO CORTE,
In Bothnia Orient. Civitatis Brähestadhs/ Consuli
cum meritis æquissimo, Capitationisqve censendæ ibidem lo-
corum Commissario Prudentissimo, Promotori meo Pro-
pensissimo ac Evergetæ humiliter suspiciendo;

Speſtatissimo ac Prudentissimo,

DN. JOHANNI TAMMELANDRO,
Nominatæ civitatis Senatori Solertissimo, Pagimagistro in Sahlo
exoptatissimo, Patri meo propter beneficia præstita desiderabili,
ideoq; summo honore jugiter prosequendo;

Conspicuo atque Speſtatissimo,

DN. ACHATIO BECKMANN/ ejusdem
oppid. Senatori laudatissimo, Negotiatori pariter inibi accu-
ratissimo, propter beneficia mihi large collata
semper æſtimatissimo;

Speſtatissimo & Accuratissimo,

DN. JOHANNI GROSS/ Telonario
ibidem fidelissimo benefactori cum liberalissimo tum jucun-
dissimo, proinde Domino meo ætatem honorando;

Speſtabili & Industrio,

DN. JOHANNI TAMMELANDRO, jun;
antehac Philoſ. & Theolog. Studioſo dexterrimo, nunc vero
in summo Regio judicio Holmiæ Auscultatori ingenio-
sissimo, Evergetæ meo honoratissimo;

PROSPERITATEM!

FAUTORES & BENEFACTORES,

Provida DEI cura Providentis,

Ad vestrarum terrarum oras,

deduxit me,

Administrationi Ecclesiæ ut præfessum;

Quam oblatam provinciam,

Sole Zodiaci dodecatemorian semel emicante,

Et quod excedit,

Qua fide debui, quaque industria potui,
administram.

Ast ibidem loci interea

Me advenam,

Benefactis Vestris gratissimis,

Evergetæ laudatissimi,

Meam præter spem, cumulastis.

Reciproce,

Illam occasionem exoptavi,

Benefactoribus meis honoratissimis,

Gratitudinis nota obviam ire;

Iccirco,

Adfectu sincero,

Vitæ Academicæ fructum

Vestras eximias Claritates, Honoratissimasque Dignitates

hinc transmitto,

resalutarum.

Ea spe,

Hunc grati animi indicem,

Mentisque candidæ tesseram,

Candidè excipiatis.

Quam,

Vestris Nominibus honoratissimis

Cupienter obferre discupivi;

Quoniam,

Vestris debetur beneficiis;

Imo Vestram gratam ambit gratiam!

ERICUS INDRENIUS.

VIRO JUVENTI

Reverendo, Pereximio Præstantissimoq;

DN. ERICO INDRENIO,

Sanioris Philosophiæ Candidato dignissimo, de Naturâ
Cognoscibilis, pro honoribus Philosophicis indipiscen-
dis, solerter differenti, Amico & commiliti
perpetim adamando:

ERICUS INDRENIUS

per Anagramma;

NE. CURIS. NISU. REDI.

E consumaris CURIS mordacibus usque
dum NISU summo discupis alta sequi;

E gratis animum studiis intendere quavis,
quodlibet abstrusum scibile nosse volens.

*P*ergito in incepto, post tadia longa laborum
quæsitum ad portum latus evansque REDI!

Dab. Aboæ 4ta Cal. April.
Anni 1693.

*L. Mg. quamvis properiter
adgratulatur*

SIMON TESSO
Met. & Log. Prof. Ord.

Ad

*Virum Venerabilem & eruditione præstan-
tissimum,*

DN. ERICUM INDRENIUM,
Philosophiæ Candidatum dignissimum;

lle DEUM quacunqve refert ratione
potentem,

Ingenii felix quem levat ala solo,

Quique potest rerum primas perqui-
rere causas,

Neu, velut incertos, improbus error agit.

Gnostologos hos nominant. **INDRENIUS**
isthac

Parte valet. Laurum nectite Pierides.

A. WANOCHIUS,
Fac. Phil. h.t. Decan.

Viro Venerabili & Pereximio,

DN. ERICO INDRENIO,
DE COGNOSCIBILI Philolophico differenti.

ura quid ætatem nobis. Natura negasti,
Discendis rebus quæ satis esse queat!
Unquam nullus erit rerum numerusve
modusve,

Et mens discendi semper avara manet:
Attamen in primo pedibus vix limine fixis,
Spe male confisos mors inopina rapit.
Scilicet oceanum nando superare laborat,
Omnia qui quærit nosse caducus homo.
Quatenus ergo datur quisquis prodire valebit,
Ille DEO & Musis pulcer amicus erit.
Hoc nomen meritis meus est INDRENIUS.
Idque,
Mox laurus, ceu nunc hocce, probabit, opus.

*Ut inter alias occupationes poteram
Amico egregiè dilecto
adplauderam*

T. RUDEEN
Poët. Prof. Ord.

VIR
Reverendo *et* Pereximio

DN. ERICO INDRENIO.

Philosophiæ Candidato meritissimo, Sympatriotæ, Fau-
tori ac amico honorando, pro *Gradu Magisterii in-*
geniose & feliciter disputanti, ex animo
gratulatur:

*S*cibile qui voluit, discursu pangere
docto,

Is certe merito laude vehendus
erit.

Scibile nam includit quamvis tu dixeris ore
ῥῶν: & hocce docet *Gnostica* rite satis.

Gnostica enim pandit quicquid cognoscitur apte
Et tibi, *της σοφίας* monstrat adire viam.

Fecit id INDRENIUS qui cognoscibile
tentans

Exposuit *sophicum*: præstitit id brevibus.
Sunt sane hæc justo titulo, secreta vocanda,
Quæ celebrat quisque, & quæ *sophus* omnis
amat.

Hinc merito dabitur posthac tibi clara corolla
Quam tibi pro studiis, diva *Minerva* parat.

L. Mq;

GABRIEL THAUONIIUS,
Facult. Phil. Adj.

AD ERUDITUM ET BENEVOLUM LECTOREM.

RES ad cognitionem invitat: ignorantia instigat: desiderium cogit. Tria namque sunt, **BENEVOLE LECTOR**, cognitionem nostram promoventia: rerum insignis varietas, & harmonica proportio, non possunt non amore sui, in intellectu nostro suscitare. Confulget id: aut res sunt divini juris, & sic ad sacrum excitant studium, ut & ea, quæ supra captum sunt, rimari ac indagare, non contendat non mens nostra: aut humani, vel publici, vel privati, & mox huic, mox isti, ad penetrationem sui, præbent ansam. Deinde innata est nobis, post lapsum, ruditas, quâ nec causas rerum statim novimus, neque modum rectè operandi tenemus, quam tamen depellendam à natura, amore sui cognoscendi flagramus. Et hinc exsurgit desiderium: attractam namque mentis cecitatem, ut dispellamus, ne ab eadem superati, reddamur culpabiles, naturalis iccirco sciendi cupiditas atque desiderium, urgere non desistit. Est enim appetitus noster plane insatiabilis, nullaque ab ortu instructus cognitione distincta ac perfecta, ideo quodvis scibile exhaurire satagit, quia ex admirari, natum philosophari. Quod & Ego pensavi verum esse, proinde de Cognoscibilis Præcisivi, natura disquirenda, hac vice, sollicitus, quasdam inelaboratas impræsentiarum theses, in apicem proferendo, judicium tuum, **B. L. sincerum, sincere exopto!**

Methodo, in opere sapientis, nihil esse admirabilius, *subtilitatum* pronunciat *Magister*. Non solum, *ordo*, consulit memoriæ, ad rerum feliciorum apprehensionem, firmiorem conservationem, ac promptiorem repetitionem; verum etiam intellectum eximie juvat, judiciumque reddit acutius. *Ὁρολογία* eapropter *evolutio* præmittitur, quæ viam sternit ad *significationem vocis*, quam nominis notatio aperit. Ex vocis *etymo* sæpè deducimur, in *varias ejusdem significationes*; ideo explanatis hisce, rectè procedimus, ad *equipollentium investigationem*; spuria rejicienda, germana attingenda, idque, ad rei indolem, probatissimorumque auctorum mentem. succinctim: *ordine pervenies, quo non datur ire labore*. Sit itaque, DEO Fautore.

§. I.

Definitionis nominalis adumbratio: *Etymologia* facilis, vel cuius lippienti obvia, plus litigii apud *Auctores* de ipsa appellatione est; utrum accuratius, nomine *scibilis* an *cognoscibilis* veniat? *Frommius* mavult retinere τὸ *scibile*, innuens id magis repræsentare naturam subiecti, idque intra disciplinam. *D. D. Calovius* vero, è contrà urget, τὸ *Cognoscibile*, commodius adhiberi; cui & nos subscribimus; quia *scibile* propriè loquendo sumitur strictius, respiciens scientiam rigorosè, practico *scibili* contradistinctam. jam verò, *materia circa quam*, præsens discursus occupatur, non solum *scibile* *θεωρητικόν*, sed etiam τὸ *πρακτικόν* includit, quod non *scibile* *ἀκριβές*, sed *cognoscibile* præstat, utpote in abstracta natura consideratum. *Agibile* etiam nunc sub censuram revocatur: non tamen sub
ratione

ratione agibilis, sed cognoscibilis duntaxat, & in hoc acquiescere cenlemus. Nec secus autumantium ἐγκλημα, nocet nobis, obvertentium: πακυλῶς sumendum esse, τῷ scibilis terminum, siquidem, lata illa acceptio non dum est domestica. Quinimò, in choro philosophico, illud accuratè scibile audit, quod per certam causam indagari ac sciri queat, res vid. quæ aliter non possunt esse. Unde tritum: ille philosophus audit, qui rerum cognoscit causas.

§. II.

Definiti Etymon, excipit *Æquivocatio*. Id omnino observatione dignum τὸ cngnoscibile, jam, à nobis non attendi, in ultimata sua latitudine, prout per omne, à facultate cognoscente Perceptibile potest describi, adeo ut ipsam etiam cognitionem sensitivam includat, quæ cum irrationalibus communis homini. Per animam sensitivam etiam Bruta cognoscunt; vident, odorantur &c. quæ cognitio ab intellectuali est distincta, ideoque heterogenea, cum τὸ cognoscibile ad intellectum describatur impræsentiarum. Et sic bifariam: vel, concretè: quæ concrefcit ex cognoscibilitate & suo subiecto. Sicuti Græcorum γνῶσιν τὴν γνῶσιν continet, ita cognoscibile cognoscibilitatem, *formam*, puta, simplicem cum subiecto, quod est ens, *ratione materialitatis*. Vel, *abstractè*, pro ipsissima cognitione, & hæc nobis jam domi remanet. Non tamen actutum arbitrandum, τὸ cognoscibile substantivè sumtum, indifferenter se, ad rem cognoscibilem actu & potentia, diffundere; quia res non dum existens, vel causis immersa, verè & proprie nequaquam cognoscitur. Linqvitur proindè per τὸ cognoscibile abstractivum, cognoscibilitatem actualem, quæ à potentia actuatur, intelligi. *Representatio* autem non semper actualis est; verum juxta quoque *potentialis*: sufficit

enim, quod cognitioni nostræ intellectuāli q̄ueat repræsentari. Insuper disting. inter cognoscibile ipsum: & cognoscibilis repræsentationem. Illud actuāle est: hæc, quia uno actu, intellectui omnia repræsentari non possunt, existentis jam jam *possibilem* involvit *repræsentationem*. *Synonymia* non adeo frequens, inq̄ superioribus partim *tacta*.

§. III.

Explicato nomine, prout ratio instituti tulit, ad ipsum *ἐπεὶ αὖτις* progrediendum. Omnium primò, ad *Methodi præscriptum*, cardo controversiæ valde vexatæ discutiendus: Num hujusmodi cognoscibile, à *supernaturali* & *naturali*, *reali* & *instrumentali* præscindens detur? Negativa communissima & tritissima, ast non tam *benè*, quam *suetè*. Affirmativam vero, & objecti ratio, & rei veritas, evidenter evincunt. Omnes ultrò confitentur cognoscibile dari non solum contemplabile & agibile, verum & supernaturale; quidni igitur cognoscibile præscindens asseratur, nam qui *particulare* dicit, *universale* suis *ingratiis* præsupponet *admittetque*. Qui contemplatur, cognoscibile quā talē, non contemplatur id *sub eadem quidditate contracta naturæ*; verum ab omnibns istis *expressioribus modis abstrahit*. Præsupponendo tamen non controversi jam, de *conceptu Cognoscibilis objectivo absolute*, sed *respectivè spectato*, & *quidē præcisivè*, ad sua inferiora: ceu naturale & supernaturale &c. Quia adæquatum t̄s cognoscibilis objectum est omne, quod ad cognoscendum aptum natum est; nec tamen intermissa, cum *Eminentia*, tum *proportionis Analogia*. Præprimis verò, circa primum contrahendi modum controversitur; cum ejus principium non sit *natura*, verum *scriptura*. Idcirco rejiciunt tanquam heterogeneum, & supra

supra Philosophiæ sphæram positum. *nō cognoscibile supernaturale.* Præsupponimus nos, quæcunque cognoscibile tale, revera dari. Attamen non est nobis in præsentī sermo, de omnibus rebus supernaturalibus *in specie*, sed sufficit *aliquid* dari scibile, cujus Philosophia *ὅτι*, etsi non *διότι*, cognoscit. Disting. etiam, inter cognoscibile in *αὐτῷ* signato, & exercito, spectatum: & Definitionem *perfectam, imperfectam & falsam*; nec non inter cognitionem humanam & philosophicam rigorosam; plura cognoscit philosophus ex natura, quam philosophica præcisè sic dicta. Licet concedamus, Cognoscibile supernaturale, non referri posse, ad philosophicum rigorose ita dictum, benè tamen ad humanum. Nec perversè *univocam & analogicam tractationem* confundas. Et insuper inter id, quod heic tractatur supernaturale, sub *ratione cognoscibilis quæ talis tantum*, prout intellectui humano, ad cognolendum, objicitur: & quod sub ratione principii & modi cognitionis, *quæ Theologicum*, consideratur.

§. IV.

Eνταῦθα ratio, *Descriptionem*, in apricum proferri, deponit, quæ sic sonat: *Cognoscibile est perceptibile, quod intellectui nostro, ad cognoscendum, quocunque modo, objicitur.* Ne quis a nobis heic *conceptum quidditativum*, ad ultimam rei differentiam expectet: siquidem cognoscibile est, conceptus latissimus quo latior vix cogitari potest; sufficiat E. *quidditatis*. Nec hic, de omni scibili *ἁπλῶς*, sed *πῶς*, quæ sensitivæ opponitur, nobis sermo est. Hinc quodam modo, talem *conceptum contrahibilem* supponimus, *quæ & sensitiva & intellectiva*, convenit, locoque *conceptus limitabilis, vocem Perceptibilis* adhibemus. Hæc enim, non tantum, de *cognitione ratiocinativa*, virtute rationis illativæ expedita;

sed & *sensitiva*, quæ sensuum tam externorum, quam internorum, beneficio perficitur, cumque brutis homini est communis, effertur. *In conceptu vero determinante, subiectum* exhibetur, quod est *intellectus*, non quidem *Divinus*, nec *intelligentiarum*, verum *humanus*: idque in *statu*, *unionis*, non *separationis*. Hinc cognitioni nunc, *abstractivæ* & *discursivæ*, non *intuitivæ* repræsentatur cognoscibile. *Objectum cognoscibilitatis* est omne, quod in hac mortalitate potest cognosci; siquidem *impræsentiarum*, *abstractivè præcisivè* & *indifferenter*, quæ & à *rationis* & *revelationis*, *intentionali* & *reali*, cognoscibile præcindit, spectandum venit; quia omne cognoscibile, per fundamentum, repræsentativum verificatur, alias sine fundamento rejiculum. E. *Quodcunque vónua non habet fundamentum in re, id nullius momenti esse* judicatur. *Gutkius*. Neque sic foret ἀφαιρέσις, idem simul esse, & non esse. *Finis intermedius* est γνῶσις, quæ est actus ille, quo intellectus noster ex se indeterminatus, objectivè determinatus redditur, & per illam determinationem, ceu per habitum quendam, potentia perfectibili, superadditum, perficitur naturaliter. E. *Intellectus requirit, certum objectum, quo cognito, e potentia in actum* deducatur.

§. V.

Anserto cognoscibilis *quidditatis conceptu*, in præcedentis, majoris molis, *Cognoscibilium conceptus unitatem adstruere*, videtur; cum, infinita penè sint cognoscibilia; nam: *quicquid est, cognoscibile est*. Neque veritate hic obstante, asseveranter asserimus *ideæ unitatem*, tamen etsi non à parte *Entis* tamen *mentis*, rerum convenientiam ab individuantibus abstrahentis, unum conceptum, omnibus

bus quidem communem, verum ab omnibus, non *negatively* separatum, sed per operationem intellectus, præcise, formantis. E. Conceptus cognoscibilis objectivus, unus est, non realiter, verum mentaliter, quia ratione duntaxat à suis inferioribus præscinditur, quibus aliàs, intimè includitur, hinc ab iis, rationis accipit unitatem, ut de illis postmodum analogicè efferri possit. Conceptus vero Cognoscibilis formalis & realiter & ratione; unus est, quia, hæc est species, conceptum menti repræsentans, adeoque est, adinstar qualitatis menti inhærentis, & unitate singulari gaudens. Objecti materiale, etsi varium sit; formale tamen, unum conceptum gignit. Objectivus nunc singulare, nunc universale ens: formalis semper est singulare, licet etiam fiat de universali. Obiter observa: distinctionem hanc, non esse divisionem generis in species univocas, sed distinctionem nominis æquivoci, in sua æquivocata; idque ob objectivum, qui per *ἀκυρολογία* conceptus audit, cum, ipsa potius res sit, per formalem repræsentata; quatenus actum intellectus concipientem, per ideam formalem, in intellectu passibili productam ac receptam, & in se, immediatè tendentem, terminat.

§. VI.

Cum veritas, sine conceptu, non possideatur; & absque idea nulla intellectio detur, absque apprehensione & repræsentatione, nulla cognitio; consequens poscit: modum investigandi, quæ ratione notio illa fiat. Necessè, intellectus nostri operatio, accedat, objectumque ad intellectum deferri debeat, quod, cum, intellectum essentialiter ingredi nequeat, per imaginem sui, se ipsi insinuet, oportet. Quando autem objectum sensile, a se diffundit species appre-

apprehendendas, sensus dantur externi, *ceu visus vel alius*. Ab hisce deferuntur *ad sensus intra nos, ad sensum communem*, inter species istas sensiles discernens, & a se invicem, eas distingvens, ad *phantasiam* remittit. Hæc, species istas sensiles, exactius dijudicans, *Phantasiam* generando, eas reddit spiritaliores : & *hactenus sensualis tantum rei fit perceptio*, quæ ut distincta reddatur ac perfecta, imagines istæ a phantasia deferuntur ad *officinam mentis, rationem, puta*, ut ab ea, rerum notitia perfectè elaboretur. *Quo peracto distincta rerum intellectio suboritur*. Intellectus enim, specie objecti ad se delata; in respectu ad ipsam intellectionem habet se: *vel ut Agens*, dum requiratur attractio quædam atq; unio objecti, cum se ipso, speciei sensibili, sparsæ, ab objecto, & a sensibus externis ad sensum communem ac phantasiam delatæ, junctus, phantasma illustrat, & quod *potentia erat intelligibile, actu intelligibile efficit*, ut intellectum passibilem ad recipiendam speciem intelligibilem excitet. Ipsa vero specie apprehensa ex phantasia, ab intellectu agente, lumine quasi illuminata, examinata, utque minutissima quæque appareant, dijudicata. *Passibilis*, speciem intelligibilem a phantasmate productam, & e statu ipsius deductam, recipit, absque tamen materia & conditionibus individuantibus, cæterisque imperfectionibus, quæ phantasmati adhierebant, accidentalibus. Quo facto, intellectus, actu quasi reflexo in se, utitur, dum intellectionem suam, secundum rem conceptam, veluti suam mensuram, & hanc iterum ad objectum sensus, tanquam ad suam mensuram, examinat, inter quæ, si cum eo, quod concepit, intellectus datur convenientia, jam res habetur cognita, jam concepta. Hinc splendide exsplendescit : intellectum patientem

tientem *formaliter*, agentem vero *effective*, dici intelligibilem, quippe qui, intellectiōnem efficiat. Verū intellectus patiens, non mera est potentia passiva, sed tam activa, quam passiva. Triamq; ejus munia vulgo faciunt: *speciem intelligibilem recipere: intelligendi actum elicere: & elicited in se recipere*, quæ conjunctim considerata, non sunt mera passiva; sed activa involventia; nec passionem intellectui, *destructivè*, verum *perfectivè*, adscribas. Id probè juxta nota: quod Ens cognoscens, est etiam cognoscibile, licet non per necessarium καὶ ὁ λόγος ἀποῖν, recurat.

§. VII.

Subsequens est discutere *Veritatis cognitionem*, quæ audit omnimoda congruentia, intellectus concipientis, ad rem intellectā. Præsupponendo, jam disquiri de veritate non *terminative*, neque *significative*; sed *formaliter*, *abstractivè* & *præcisivè*, non quidem *sensitivè*, verum *intellectivè*. Intellectus namque objectum adæquatum est omne Ens, cum spirituale, tum materiale: sensus vero materialia tantum. Intellectus non solum objectum extrinsecum, verum se etiam, reflectendo supra se ipsum, cognoscit: e contra, sensus, objectum e quidem percipit, se tamen vere percipere, vix cognoscit; quia, sublato constitutivo, tollitur consecutivum. Afferimus proinde, veritatis cognitionem esse convenientiam, remotis removendis, conceptus formalis cum objectivo; inde etiam intellectus, omnia fieri dicitur, intelligendo, non essentialiter, neque formaliter, sed *subjectivè* & *idealiter* rerum ideas recipiendo, sed ita ut ex eo, tanquam *subjecto essentialiter perfectō*, & *idea*, quam recipit, fiat intellectus informatus, non alius à seipso. Quare inter objectum cognoscibile & potentiam cognoscentem, hic essentialis gratis exigitur identitas: cum potentia cognoscens sit spirituale quid, objectum vero materiale, idque à potiori; & finita

potentia & mutabilis, omnino infinitum ac immutabile cognoscere potest, ita ut, spirituale illud ac immutabile objectum, nullam sanè, indè capiat mutabilitatem. *Modus* vero, quo veritas intellectiva in cognoscendo debet fieri, est *repræsentatio ipsius objecti, extra intellectum, positi, per formam in intellectu, ipsum objectum, justo modo, repræsentantem*. Insimul nota: *objecti repræsentatione* quæ per ideam fit. *Assimilationem* ideæ, ipsi objecto. *Mens nostra rebus conformatur, in cognitione vera, non per modum essendi, sed per assimilationem intentionaliter, res repræsentando*. Scharff. *Adequatam convenientiam*, siquidem veritas cognitionis consistit in indivisibili, ita ut nihil sit, in intellectus conceptu, quod non rei intellectæ corresponsdeat: seu nihil sit in cognitione & conceptu, quod non inveniatur, licet non omnia, quæ in objecto sunt, unico conceptu, inveniri sit necesse. Hinc concludimus: *quod veritas cognitionis, primo, per se, immediate & formaliter, sit in conceptu formali; secundario autem, mediate & radicaliter in conceptu objectivo; quia ratio veri, ab intellectu ad rem intellectam derivatur. Aut si majoris: veritas est in intellectu, tanquam subjecto inhesionis remote: in ipsa operatione, ac intellectus actu proximè: in conceptu vero formali, seu subjecto denominationis. De veritate cognitionis increatæ & id observandum: quod per illam intellectus divinus, omnes res, infallibiliter cognoscat, omnisque veritatis sit norma. Intellectus vero creatus, finita cognitione, res cognoscibiles, pro norma assumit; utpote qui, ab illis mensuratur.*

§. IIX.

Contemplabile scibile in sola contemplatione, subsistit; alias sequeretur: idem esse contemplabile, & simul operabile, quod *διὰ τὴν φύσιν* implicat. Licet theoreticus videatur

tur operari, ceu *Mathematicus*, & ad superiores facultates, suum scibile applicare, ut *philosoph. prima*. Verum enim vero, pone discrimen inter id, quod fit ex intentione philosophiæ, & ex actione philosophi concretè; quodque per se fit, & per accidens; inter actionem mentis: & objecti; inter finem ultimum: & subordinatum: inter scibile formaliter tale, prout in mente est, & accidentaliter seu signotenus, prout in systemate includitur. In agibili vero datur contingentia, ab objecto, hujus cognoscibilis, quod ita se habet, ut in rã esse à nostræ voluntatis libertate, sit dependens. Si enim fieri debet a nobis, liberum utique erit, ut fiat, vel secus. Licet vero operabilia ratione existentia & operationis sint contingentia, tamen ratione norma immutabilem habent veritatem, quæ in lege naturæ sancita est. Quod dispalescit: in conclusionibus practicis, quæ ratione essentia & idealiter sunt constantes & perpetuæ. Tunc enim in idea, res perpenditur: cum definitivè & universaliter consideratur & jam statui fundamentali diversificatur.

§. IX.

Etiam cognoscibile notionale, dari in confesso est. Cognoscibile liberale complectitur primario ea, quæ sunt cognoscenda in philosophia, postea facultatum inferiorum, & demum instrumentalium objecta: hæc namque omnia lumine naturæ cognosci queunt. Per se, realia scibilia, quæ merito sui cognoscuntur: per accidens, notionalia, quæ non nisi propter alia expetuntur (unde & scibile per aliud, minusque principale vocitetur) ac indirectè saltem sciri possunt. Cum itaque philosophicum sit, potissimum à potiori desumpta est denominatio. Ad illud proinde revocare licet omnia, quæ intellectum, vel cogni-

tionis veræ, vel operationis salutaris causa, perficiunt, quæque ad naturalem tendunt felicitatem. Quare, cum principale saltem scibile finis consideraturi, cætera dimissuri; hæc nobis maxime probatur divisio, quamvis non inficiari possimus, alio scopo rectissimè ad cognoscibile immediatè dividi, in θεωρητικὸν & πρακτικὸν; & hoc iterum in πρακτικὸν *Speciatim ita dictum, & ποιητικὸν; seu subtiliter subtilis loquitur Calovius.* Alias etiam scopus, præsentis dissertationis, est, ad cognoscibile, cum supra, tum infra philosophiam, positum, adumbrare. Objectum quoque quodvis, propriam habet abstractionem & conceptum. Requiritur vero pariter in notionalibus abstractio; quia & hic cognoscibile datur. *Abstractio cognoscibilis instrumentalis non est a materia, quam, heic determinate non habemus sed ab omnibus promiscue rebus, quibus ex intelligendi modo, intellectus notiones secundas imposuit, prout sub actu intellectus, non in res, sed in seipsum reflexo, ex qua reflexione, rationem quandam, & mentis operationem, perdurantem tantummodo, ex ὁμοιότητι rerum oriundam quæ rem denominet, deprehendit.* Est ergo præcisio instrumentalium, secundum rationem tantum, non realis. Et id ex data occasione observa: ex divisione notionis primæ & secundæ discrimen inter habitus principales & instrumentales, esse subortum. In illis namque conceptus dantur primi: in his vero, notiones secundæ. Principales, immediatè a rebus acceptas notiones exhibent, ea propter disciplinæ audiunt reales: cæteræ notionales. *Prædictorum autem naturam, habitus instrumentales, ἀναλόγως participare; ait Calovius. Probè tamen discernendum inter ποιητικὸν & πρακτικὸν: πρακτικὸς est actio, secundum ea, quæ ex præceptis sunt cognita. Sic præcepta virtutum in practicis actione*

actione exprimenda sunt, alias ne hili quidem futura. *Πείσις* vero, cum Præcepta cognoscuntur, ut, non solum, secundum ea, agatur; sed ut opus, quoque post actionem, relinqvatur. *Seu sic*: habitus practici ii dicuntur, qui ultra cognitionem habent quidem aliquam operationem, ast non tendentem ad opus. Si vero, ultra cognitionem operatio tendat ad opus, habitus dicitur non practicus, sed poeticus. Pluribus hæc persequentem conferis Amplif. D. Profess. Wanochium, subtilibus in suis Disquis. Pract.

§. X.

Mechanicum cognoscibile, primo intuitu non apparet dari: siquidem dependens audit, quia ars prudentiam præsupponit, quæ, circumstantiarum debet habere rationem. Philosophicum vero, propriè independens dicitur. Ast hoc non implicante: potest etiam, circa rem artificialem, versari scientificus, sed non nisi cognoscendo, vel etiam effectiorem dirigendo, nulla autem ratione, manum operi admovendo. Ita Architectus ingeniarius, qui in hoc, a numero inferiorum distingvitur, quod non utatur manu in opera, sed utentibus tantum præsit. Calov. Etsi formale mechanicum a philosophico sit distinctum, non materiale, vero sunt res naturales. Cum plura a philosopho possint tractari in languore, quam philosophica in rigore. Cognoscibile philosophicum proponitur, ob animi consequendam beatitudinem. Mechanicum vero, partim ob delectationem, partim ob aliqualem informationem, ne in technicis finis plane hospites; sed ut formæ naturales, per artificiales declarentur, & instrumenta, ab usu tam publico, quam privato, discernantur. Necessaria quoque est hujus doctrinæ cognitio propter loqvendi formulas, quibus hodiernum e-

ruditi, vel propter vocabulorum penuriam, vel delectationis ergo, utuntur. Plura sine dubio, naturaliter sunt cognita, quam Philosophica speciatim sic dicta. Evidentum in superioribus, circa omne objectum dari *Abstractionem*, quæ neque hic perneganda. Non tamen statim arbitramur, *realem* hic admitti *abstractionem*, quæ *πεγαυμασώδης* audit: quæ aliquid Physicè, ab alio separatur, præter omnem mentis negotiationem, verum duntaxat, *νοητικὴν*, quæ intellectus ope perficitur; eamque non in vulgatum, a Philosophis, abstractionis numerum, receptam; sed quatenus, figuræ in mentē artificis, circa materiam, existunt ideæ operationis, quæ idea artificis attenditur, non quæ hominis, sed quæ artificis. Sicuti in aliis: ita etiam hic, veritas artificialis attendi debet, quæ cum ista idea est conformis, non ratione essentiae, sed formæ externæ. Nec artificis cognitio in materia singulari implicatur, licet effectio ipsa, singulares inferat circumstantias. Materia vero universalis præscindi nequit, siquidem quilibet artificum, sensilem materiam requirit, circa quam occupatur, in quam accidentalis forma, introducenda est.

§. XI.

E Re videtur omnino esse, *Gnostologias* *Existentiam* asserere, contra Eam *μαρτυρησά*, & quidem: ex distincto ejus objecto, quod est cognoscibile, quæ tale. Unde illatio: ubicunque peculiare objectum formali distinctivo, diversum datur; certis principiis, affectionibus, modis contractionibus, considerandique modo, ab omnibus reliquis disciplinis distito, præditum; ibi danda est peculiaris ad præscriptum objecti, disciplina; sed in *Gnostologia* datur peculiare objectum, &c. Ergo. Consecutivum hinc firmum nascitur: objectum namque, hic

hic est peculiare, utpote cognoscibile, quia tale, quod sub hac quidditate, in nulla alia disciplina, sic tractatur. Eriam suis præditum *principiis*, etiamsi per Analogiam talibus: cum *internis tum externis: propriis adfectionibus: ceu veritate cognitionis, adque ideam aptitudine &c. modisque expressioribus, supernaturali puta, cum naturali, &c.* E. propter sua principia, affectiones & modos limitationes, quibus gaudet, ab omnibus relinquis scientiis sit diversissimum, oportet; non quidem serviens, sed propriam dignitatem obtinens, Gnostologia enim non propter aliud; sed propter se, ceu reale, expetitur. Quamvis Gnostologia ad disciplinas alias perdiscendas, faciat plurimum, non tamen, adinstar notionalis; verum ut superius quid illa, ad illas ordinatur. Neque quenquam fugit, cæteras quoque disciplinas vertari, circa *τὸ cognoscibile*, aut non sub hac præcisione, sed ratione quadam contracta. Unde ad oculum patescit: non hic, Scibilis negari contractionem; sed removeri solum, specialem particularium scibilium considerationem, reliquis habitibus *Metaphysica, Pneumatica, Physica & Mathest, propriam*. Cujuscunque, itaque, disciplinæ objectum, a cæteris distinctum & quidem tale, quod non est principium, vel affectio vel species, seu quasi species peculiarem & ab aliis distinctam constituit disciplinam; inibi &c. E. Neque objectū disciplinæ *γνῶσις*, quia tale, considerari debet in *Metaphysica*, cum hæc consideret ens, quia ens, sub ratione entitatis, non cognoscibilitatis. Aliud omnino est præscribere objectum: aliud tradere modum cognoscendi objectum. Neque in *Pneumatica*, cum hæc tractet objectum suum Spiritum puta, sub ratione, non prout scibilem, sed Spiritum quia talis. Neque in *Physica*, quæ re-

sophimultæ sane, sine dubio antiquæ fuerunt opinionones, num ideo hodiernum approbanda? siquidem & posteris & nobis erit concessum, nostrum exercere ingenium. Imo ignaviæ turpe foret signum inventa presse usurpare, iisdemque plane nihil adjicere. Sed quis Gnostologiam dicit esse novam, licet ejus systema & præcepta hæcenus sparsim dispersa, confuse & mutilatè, vel in Philosophia prima, vel in Præcognitis Philosophiæ, vel alibi preposita, ideoque male à veteribus pertractata. At supponamus in specie de Aristotele, Eum nihil scripsisse de Gnostol. nunquid ideo non datur? verum simul probe ejus recordantes: *quod ab auctoritate humana, sequela negativa, nulla.* Licet Gnostologia tractet abstrusissima: quod tamen accipias, *non de cognitione confusa: sed distincta; non absolute: sed limitate,* quatenus hæc disciplina est difficilima, ingeniis tardioribus, quibus termini Gnostologici nunquam sunt expositi, & in comparatione, ad res, quæ sunt sensibus obviæ. At si per βίαιον regerendum: tunc omnino, & Pneumatica, & Metaphysica cum Theologia, cum & illæ suis difficultatibus non careant, rejiciendæ, est χαλεπὴ τὰ καλὰ. Licet in Gnostologia sint difficilia non tamen cognitu impossibilia; sunt difficilia ratione nostri, non sui, cum ob mentis nostræ hebetudinem, & in Gnostologia contentorum subtilitatem, difficulter a nobis percipiantur. *Abstrusa illa non absterreant nos, sed magis magisque ad perceptionem sui, ingenium instigent.* Neque Pansophiam cum Gnostologia in scite confundas: cum ceu latius & angustius, ab invicem distent, hæcque ad illam reducibilis omnino est. *Concludimus proinde, Magno cum Calovio: Gnostologiam esse disciplinarum primam, naturæ, quamvis ultimo post ceteras exalta sit,* cum, vel humilis sentire possit: res autem sensibus non expositas, expendere, hominis est subtilis ingenii. Neque rō cognoscibile universum adæquate sensibus haurimus; sed subtilissima discursiva intellectus operatione eruimus. Ideo non admiramur: priusquam ad singulas facultates descendatur ordinis & distinctioris cognitionis rationem jubere, generalem aliquem habitum; omnium specialium ambulationem, quæm Gnostologiam vocant, quæ cognoscibile ut sic pensitat, adumbrare. Specialia enim distincte sciri nequeunt, nisi ante cognoscantur generalia; quæ propter: *ubi desinit Gnostologus, incipit Theologus, Philosophus, jurisconsultus, Medicus &c. sed manum heic B. L. de tabula.*

SOLI DEO GLORIA!

DN. ERICO INDRENIO,

Philos. Candidato verè eximio, amico sincerè dilecto,

E RICH INDRENI terfelix Candide Vive
INDRENI frater semper floreto perannos
Ter felix semper Vigeas nunc omine faustè
Candide floreto nunc omine Sic adamande
Vive perannos faustè adamande Euge ô patriota
Hoc tenui adposuit crena ERICH RESINIUS Sar.

Aonia si quis gnauus sudasse palastra
Creditor, & palma promeruisse decus:
INDRENIUS fuit is vigili qui sedulitate
Novit, quidquid mens noscere nostra potest,
Nemina multorum cum nox involueris umbrâ,
Immortale tibi nomen bonosque manet!

PAULUS NAYSANDER

Ardua, dum properas ardens superare Sophorum
Culmina vir venerande, ferunt tibi pramia Musa.
Præmia quæ candor probitas doctrina merentur;
Ergo lubens tantum vigili vicisse labore
Gratari, calido simulac de pectore fausta,
Fidus, cuncta vovere tuum tibi Pergit Achates!

PETRUS ARCTOPOLITANUS.

Scibile, ni fallor validè fundamentis instar
Substat eis junctus jam quibus omnis bonos:
Scire suum, modo non animal ratione superbum,
Excolit, est pariter sit sine mente fera.
Scire sua Ignipotens gaudet vulcanus in arte,
Precipuum tamen est scire Minerva tuum.
Quod tractasse juvat Solido, Patriota colende,
Discursu deus ut reddat Apollo Tibi.
Scilicet egregiam tanto dabit ille labori
Palmam, quæ sophicis artibus ampla manet
austroq; danti

GREGORIUS ARCTOPOLITANUS.

